

Tekst jednolity

**PROGRAM
OCHRONY ZASOBÓW
GENETYCZNYCH
ŚWIŃ RASY ZŁOTNICKIEJ PSTREJ**

2020

PROGRAM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH ŚWIŃ RASY ZŁOTNICKIEJ PSTREJ

1. Słownik pojęć

- 1) Program ochrony – Program ochrony zasobów genetycznych świń rasy złotnickiej pstrej,
- 2) Instytut – Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, podmiot upoważniony Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do koordynacji lub realizacji programów ochrony zasobów genetycznych zwierząt,
- 3) Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu – podmiot prowadzący księgę hodowlaną oraz ocenę wartości użytkowej świń rasy złotnickiej pstrej, zwany dalej prowadzącym księgę,
- 4) Grupa Robocza – Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych świń powołana zarządzeniem Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB.

2. Historia powstania rasy

Początki wytworzenia rasy złotnickiej pstrej (złp) sięgają lat 1946 – 1949, kiedy Prof. S. Alexandrowicz przeprowadził na terenie wschodnich i północno-wschodnich powiatów woj. olsztyńskiego badania monograficzne nad świniami o cechach prymitywnych. Badanie świnie w większości były mieszańcami świni wielkiej polskiej długouchej, pochodzącej z Wileńszczyzny i świni polskiej krótkouchej (ostrouchej), z przewagą długouchej oraz domieszką wielkich białych angielskich. Świnie te cechowały się mocną konstytucją, silnym owłosieniem, wysoką odpornością na warunki środowiskowe i choroby infekcyjne, dobrze wykorzystywały pasze gospodarskie oraz pastwisko. Jakość słoniny i mięsa była bardzo dobra. Mięso tych zwierząt nadawało się do produkcji suchych i trwałych wyrobów masarskich.

W latach 1949 – 1952 świnie sprowadzono z terenu woj. olsztyńskiego do Rolniczego Zakładu Doświadczalnego Złotniki należącego do Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu). Łącznie zakupiono 10 knurków i 21 loszek, przy czym ostatecznie do dalszych prac hodowlanych użyto 5 knurków i 18 loszek.

Początkowo zakupiony materiał charakteryzował się dużym zróżnicowaniem cech pokrojowych i umaszczenia. Przeważały osobniki łaciate (biało-czarne) oraz białe, występowały jednak zwierzęta czarne, szare, szaro-łaciate i rude. Znaczne zróżnicowanie pozwoliło na wyodrębnienie dwóch typów świń nazywanych *złotnickimi*, od miejsca, w którym prowadzono prace hodowlane. Wyodrębniono odmianę białą o użytkowości mięsnej i pstrą o użytkowości mięsno - słoninowej.

Z racji obowiązującej wtedy rejonizacji ras i typów użytkowych świnie odmiany pstrej nie mogły być hodowane na terenie woj. poznańskiego i dlatego przewieziono je z powrotem do woj. olsztyńskiego, umieszczając po 30 loch w Zakładzie Polskiej Akademii Nauk Popielno i w Państwowym Gospodarstwie Rolnym Parcz. Prowadzono tam rozmnażanie stosując od początku do dnia dzisiejszego jako metodę pracy hodowlanej dobór i selekcję. Na obu fermach zwierzęta utrzymywano systemem szafasowo - okólnikowym, wykorzystując również pastwisko.

Po 13 latach pracy hodowlanej rozporządzeniem nr 38 Ministra Rolnictwa z dnia 27 grudnia 1962 roku w sprawie prowadzenia ksiąg hodowlanych zwierząt zarodowych odmiany świń

złotnickich zostały uznane za dwie odrębne rasy i otwarto dla nich księgi zwierząt hodowlanych.

Świnie rasy złotnickiej pstrej umieszczono następnie w gospodarstwach Żelazno i Korsze, również na terenie woj. olsztyńskiego. W grudniu 1982 roku zniesiono rejonizację ras i typów użytkowych, co umożliwiło utworzenie chlewni zarodowej na terenie woj. poznańskiego - KPGR Manieczki i woj. bydgoskiego - KPGR Chwaliszewo Zakład Chraplewo. We wrześniu i październiku 1983 roku sprowadzono z Żelazna 25 loszek i 3 knurki jako materiał wsadowy do Zakładu Łęg. W 1984 roku świnie rasy złotnickiej pstrej objęto hodowlą zachowawczą jako jedyną rasę rodzimą świń w Polsce. Miało to na celu utrzymanie odrębnego genotypu tej rasy. W 1994 roku świnie złotnickie umieszczono w gospodarstwie Zdbowo na terenie obecnego woj. zachodniopomorskiego. W 1997 roku powstały dwie kolejne chlewnie: Głogowiec woj. mazowieckie oraz Chudopczyce woj. wielkopolskie. Przez około rok istniała również chlewnia w IHAiR Przebędowo, a po jej likwidacji świnie z niej pochodzące umieszczono w Chudopczycach. Przez krótki okres czasu od 1998 roku niewielkie stado świń rasy złotnickiej pstrej istniało w Swołowie (woj. zachodnio – pomorskie), w ramach gospodarstw agroturystycznych. Zwrócić należy uwagę, że do końca lat 90 – tych XX wieku główną przyczyną niskiej liczebności pogłowia tych świń była niechęć czynników oficjalnych do rasy, co powodowało zniechęcenie hodowców. W roku 2000 populacja liczyła zaledwie 48 loch. To, że rasa przetrwała trudny okres było zasługą zespołu naukowców z Poznania, kierowanych najpierw przez Prof. S. Alexandrowicza, a w kolejnych dziesięcioleciach jego uczniów Prof. M. Ratajszczaka i Prof. J.T. Buczyńskiego. Staraniem Prof. J. T. Buczyńskiego Akademia Rolnicza w Poznaniu dnia 11.04.2000 roku otrzymała zezwolenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na prowadzenie ksiąg hodowlanych świń rasy złotnickiej pstrej. Tym samym hodowla oficjalnie znalazła się pod opieką Akademii Rolniczej w Poznaniu, skąd wzięła swój początek. Po dwóch latach, 11.06.2002 roku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi powierzył AR w Poznaniu również prowadzenie oceny wartości użytkowej świń złotnickich pstrych.

Począwszy od roku 2001 liczba świń złotnickich pstrych zaczęła wzrastać systematycznie. W roku 2002 przekroczyła 100 sztuk, a w roku 2010 rasa osiągnęła stan 1028 loch stada podstawowego. Powodem wzrostu zainteresowania hodowlą rasy było uruchomienie skupu ciężkich tuczników złotnickich na potrzeby produkcji wysokiej jakości, przetłuszczonych szynek. Powstały duże stada liczące ponad 80 loch każde, między innymi: Jaworowo, Czajki, Lipie (woj. wielkopolskie). Ze względu na kryzys, korzystna koniunktura trwała krótko i w kolejnych latach zainteresowanie hodowlą świń złotnickich pstrych zmalało. Wynikiem tego była likwidacja kilku stad, a tym samym zmniejszenie populacji.

Od kilku lat obserwuje się stały, aczkolwiek powolny wzrost populacji świń rasy złp. Populacja na dzień 31.12.2019 liczyła 1182 lochy i 30 knurów, w 35 stadach. Liczba samic zwiększyła się od roku 2018 o 254 sztuki. Pogłowie rasy złp utrzymywane było w 7 województwach (31.12.2019): wielkopolskim, pomorskim dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, zachodniopomorskim, opolskim. Największe stada to Brzezinka, Dębówko Stare, Rożnów, Piotrowice.

3. Uzasadnienie konieczności objęcia ochroną populacji świń rasy złotnickiej pstrej

Konieczność ochrony świń złotnickich pstrych wynika z:

- stale utrzymującej się niewielkiej liczebności populacji stwarzającej zagrożenie wyginięciem,
- występowania u tej rasy odmiennych cech fenotypowych i genetycznych,
- możliwości wykorzystania rasy do produkcji ciężkich tuczników, dostarczających surowca do produkcji surowych szynek długo dojrzewających
- możliwości wykorzystania rasy jako komponentu matecznego w produkcji towarowej, w celu uzyskania tuczników lekkich charakteryzujących się mięsem wysokiej jakości i przydatności technologicznej.

Główne trudności przy odtwarzaniu populacji tej rasy w chwili obecnej wynikają nadal z niewielkiej liczebności populacji wyjściowej oraz małego zainteresowania zakładów mięsnych droższym surowcem wysokiej jakości. Rodzime rasy, w tym świnia złotnicka pstra jako wytwór myśli naukowców są świadectwem kultury materialnej narodu i jako takie winny być chronione. Świnie złotnickie pstre były wykorzystywane między innymi w pracach hodowlanych nad świnia puławską przez Z. Żebrowskiego w Sinołęce i Zawadach oraz przez Z. Surdackiego w Końskowoli. Prof. W. Krautforst podjął próbę wyhodowania świni mazurskiej na bazie świni złotnickiej pstrej.

Lochy rasy złotnickiej pstrej charakteryzują się średnim poziomem cech użytkowości rozplodowej, dobrą troskliwością macierzyńską i mlecznością. W czystości rasy świnie złotnickie pstre w ciągu wielu lat prowadzenia hodowli zwiększyły przyrostyienne, także zmniejszeniu uległo ich otłuszczenie. Nie utraciły przy tym cennych cech, jak silna kondycja, odporność. Było to możliwe dzięki prowadzonej w sposób umiarkowany selekcji. Świnie złotnickie pstre mogą służyć do poprawy cech jakościowych mięsa, mogą też przyczynić się do poprawy zdrowia innych ras. W przeważającej liczbie są utrzymywane w średniej wielkości gospodarstwach rodzinnych, w systemach pół ekstensywnych, ekstensywnych i ekologicznych. Doskonale nadają się do całorocznego utrzymania na wolnym powietrzu. Taki chów pozwala na wykorzystanie zalet rasy. Dlatego też za preferowane należy uznać pozostawienie rasy złotnickiej pstrej w tradycyjnych warunkach chowu tj. utrzymania i pielęgnacji. Zwierzęta te mogą więc spełniać funkcje poza produkcyjne, stanowiąc element krajobrazu. Z tego względu mogą okazać się atrakcyjnym elementem stad zwierząt w gospodarstwach agroturystycznych. Od stycznia 2016 roku ze względu na prawne możliwości sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych w gospodarstwach przed rasą otwierają się nowe perspektywy. Dotychczas wielu hodowców produkowało z surowca mięsnego uzyskiwanego od rasy złotnickiej pstrej tradycyjne wędliny na własne potrzeby. Korzystna zmiana przepisów umożliwi sprzedaż tych wysokiej jakości wyrobów klientom indywidualnym szczególnie może być to szansą dla hodowców utrzymujących świnie złotnickie pstre w gospodarstwach ekologicznych i agroturystycznych.

4. Cele programu

- zwiększenie liczebności populacji oraz utrzymanie jej na bezpiecznym poziomie, poprzez powiększanie liczebności stad istniejących i utworzenie nowych ośrodków

hodowli. Docelowo odtworzona populacja powinna liczyć minimum 1500 loch stada podstawowego. Zagwarantuje to uniknięcie efektu depresji inbredowej oraz umożliwi prowadzenie selekcji na wybrane cechy,

- monitorowanie i praca nad zachowaniem specyficznych dla rasy cech takich jak np. wysoka jakość i przydatność technologiczna mięsa, odporność na warunki środowiskowe, silna konstytucja,
- zachowanie istniejącej zmienności genetycznej w populacji,
- opracowanie schematów wykorzystania świń złotnickich pstrych w krzyżowaniu towarowym.

Praca hodowlana prowadzona będzie w kierunku doskonalenia parametrów użytkowości tucznej i rzeźnej przy jednoczesnym zachowaniu w tej populacji unikatowych genotypów wyeliminowanych w innych rasach w wyniku intensywnej jednokierunkowej selekcji. Zwiększenie tempa wzrostu oraz poprawa wykorzystania paszy na kilogram przyrostu poprzez optymalizację warunków utrzymania i żywienia, dałoby szansę na szersze wykorzystanie tych świń w krzyżowaniu towarowym jako komponentu poprawiającego jakość mięsa tuczników. Podjęte zostaną próby utworzenia stad towarowych, mających na celu produkcję żywca wieprzowego o podwyższonych parametrach jakościowych tuszy.

Program ochrony zakłada wprowadzenie standardów utrzymywania świń rasy złotnickiej pstrej wyższych niż minimalne warunki utrzymywania zwierząt gospodarskich określone w przepisach prawa krajowego i unijnego. Zaleca się, aby uczestnicy programu wybrali minimum 2 dodatkowe elementy poprawy dobrostanu (ponad minimalne wymagania) spośród proponowanych w programie w pkt 6.

5. Wzorzec populacji

Rasa średniej wielkości. Masa dorosłych osobników - knury około 150 - 300 kg, lochy około 150 - 300 kg. Świnie o harmonijnej budowie ciała, dobrze związane, ale słabo umięśnione. Występuje w dwóch formach pokroju: formie bardziej i mniej prymitywnej.

Charakterystyczny dla rasy jest wyraźny dymorfizm płciowy, szczególnie w starszym wieku. U knurów występują zgrubienia skóry w okolicach łopatek tzw. szylidy, wyraźnie szerszy ryj z silnie rosnącymi kłami, dłuższa i gęściejsza szczecina wzdłuż linii grzbietu, wyraźnie grubszy kościec i mocniejsza konstytucja.

Sporadycznie rodzą się prosięta z liberią, widoczną szczególnie na pigmentowanej skórze.

Są to świnie:

- w typie słoninowym, w krzyżowaniu towarowym do wykorzystania jako komponent mateczny,
- późno dojrzewające, o wolnym lub średnim tempie wzrostu,
- świnie odporne na trudne warunki środowiskowe, dobrze wykorzystujące pasze o wysokiej

zawartości włókna,

- knury odznaczają się wysokim libido,
- lochy cechuje troskliwość macierzyńska, dobra mleczność, łagodny temperament,
- płodność rzeczywista wynosi około 9 - 10 prosiąt żywo urodzonych w miocie,
- lochy rodzą najczęściej jeden do dwóch miotów w roku,
- mięso i tłuszcz pozyskiwany od świń tej rasy cechuje się doskonałą jakością i przydatnością technologiczną.

Cecha pokroju	Forma bardziej prymitywna	Forma mniej prymitywna
głowa	duża lub średniej wielkości, z wąskim, średnio długim lub długim ryjem o profilu prostym lub lekko wklęsłym	
policzki	słabo zarysowane	wyraźniej zarysowane niż w typie prymitywnym
uszy	szeroko rozstawione, od średniej wielkości do dużych – zakrywających oczy, mięsiste	
	pochylone do przodu	lub wyraźnie zwisające
szyja	długa, wyraźnie zaznaczona	średniej długości
kark	wyraźnie zaznaczony	
tułów	raczej krótki lub średnio długi, lekko spłaszczony bocznie	średnio długi, o wyraźniej wysklepionych żebrach niż w formie prymitywnej
grzbiet	prosty lub lekko karpiowaty,	
	czasem linia grzbietu wznosi się w kierunku lędźwi	
klatka piersiowa	średnio głęboka	
zad	szczupły, średnio wypełniony, lekko spadzisty, nasada ogona niska	
	krótki	średnio długi lub krótki,
szynka	wydłużona	
	słabo umięśniona	średnio lub słabo umięśniona, wyraźniej zarysowana niż u formy prymitywnej

ogon	długi, sięgający do stawu skokowego lub niżej, gruby u nasady, najczęściej prosty, dopuszczalny zakręcony, mocno owłosiony, zakończony pędzlem włosów
kończyny	kończyny mocne, średnio długie lub długie, dopuszczalne miękkie i strome pęciny.
umaszczenie	umaszczenie łaciaste, czarno - białe, dopuszczalne zarówno osobniki o przewadze barwy białej, jak i czarnej, - skóra biała lub szara, - szczecina może przybierać barwę pigmentu skóry (ciemna szczecina na szarej skórze) lub też barwa skóry i szczeciny różnią się (biała szczecina na szarej skórze, ciemna szczecina na białej skórze, co sprawia wrażenie „drugiej skóry”)
szczecina	długa, gruba, gęsta, u niektórych osobników skręcona w „wicherki”, dłuższa, grubsza i gęściejsza wzdłuż linii grzbietu, końce szczeciny często, rozdwojone; u osobników utrzymywanych w systemach wolno-wybiegowych obserwuje się podobnie jak u dzika zmiany w owłosieniu związane z porami roku. U takich osobników, w ciągu roku występują także wahania w grubości słoniny grzbietowej
sutki	co najmniej 12 prawidłowo rozwiniętych sutek, dopuszczalna jest asymetria jednego sutka

6. Zakres prowadzenia oceny wartości użytkowej niezbędny do realizacji programu

Zakres i metody oceny wartości cech użytkowych będzie zgodny z obowiązującą metodyką ustanowioną przez podmiot prowadzący księgę hodowlaną.

Ocena wartości użytkowej obejmuje:

- użytkowość rozplodową loch,
- użytkowość tuczną i rzeźną dokonywaną w okresie życia zwierząt lub po uboju.

Ocena użytkowości rozplodowej loch prowadzona jest w chlewni, w której są one utrzymywane i obejmuje ustalenie:

- daty urodzenia miotu,
- liczby prosiąt żywo urodzonych w miocie w pierwszym dniu po urodzeniu tego miotu,
- liczby prosiąt martwo urodzonych w miocie,

- liczby i płci prosiąt w miocie oraz liczby sutków każdego prosięcia w tym miocie w 21 dniu po ich urodzeniu.

Ocenę użytkowości rozplodowej lochy prowadzi się od dnia urodzenia przez nią pierwszego miotu. Każda locha objęta programem ochrony musi być przynajmniej raz w ciągu całego użytkowania rozplodowego pokryta (inseminowana) czystorasowym knurem złotnickim pstrym. Hodowca powinien odchowywać mioty czystorasowe zgodnie z zaleceniem prowadzącego księgi hodowlane. W produkcji towarowej lochy złotnickie pstre mogą być kryte knurami innych ras określonych przez prowadzącego księgi.

Dodatkowo dla około 10% miotów urodzonych w roku, wytypowanych przez prowadzącego księgę zaleca się monitorowanie:

- masy miotu w dniu urodzenia,
- masy miotu w 21 dniu życia.

Jednocześnie zaleca się monitorowanie indywidualnej masy ciała prosiąt w miocie w 21 dniu ich życia.

Ocenie użytkowości tucznej i rzeźnej dokonywanej za życia podlegać będą knurki i loszki w wieku 160 - 240 dni. Ocena będzie obejmowała ustalenie:

- wieku i płci zwierzęcia,
- tempa wzrostu określanego za pomocą przyrostu dziennego standaryzowanego na wiek,
- umięśnienia wyrażanego procentową zawartością mięsa.

Ocena użytkowości tucznej i rzeźnej dokonywana po uboju obejmować będzie zwierzęta wskazane przez prowadzącego księgę. Polegać będzie na ocenie:

- rodzeństwa (kojarzenia) na podstawie wyników oceny po uboju rodzeństwa pochodzącego od tych samych rodziców,
- ojca na podstawie wyników oceny jego potomstwa po uboju, utrzymywanych w specjalnie wyodrębnionym obiekcie (stacji kontroli).

Ocena użytkowości tucznej i rzeźnej świń po uboju obejmuje ustalenie:

- tempa wzrostu zwierząt i zużycia paszy w okresie tuczu kontrolnego,
- jakości tuszy,
- jakości mięsa w tuszy.

Ocena wartości użytkowej prowadzona jest w stadach, które oprócz minimalnych warunków utrzymania (minimalny poziom dobrostanu) spełniają także przynajmniej dwa dodatkowe wymogi podwyższonego poziomu dobrostanu spośród zaproponowanych w programie* tj.

1. Dostęp do wolnych wybiegów
2. Zwiększona powierzchnia - Zwiększenie ilości miejsca na sztukę o co najmniej 20% w stosunku do obowiązujących norm, znacząco wpłynie na polepszenie warunków

dobrostanu, ograniczy agresję wśród świń i pozwoli na poprawę zdrowia oraz ograniczenie zjawisk kanibalizmu powodowanych stresem.

3. Zapewnienie potrzeb behawioralnych, np. potrzeby rycia i zabawy, budowania gniazda przed porodem
4. Opieka okołoporodowa dla macior i prosiąt - Proszące się maciory mają zapewnioną opiekę przeszkolonych pracowników obsługi, którzy monitorują przebieg porodu i w razie potrzeby zapewniają szybką pomoc zootechniczną, a w stanach zagrożenia pomoc weterynaryjną. Dbają również o lochy i nowo narodzone prosięta. Aby lepiej zadbać o najmłodsze prosięta, kojce porodowe powinny posiadać dodatkowe źródło ciepła w postaci maty grzewczej, promiennika podczerwieni lub podgrzewanej podłogi. Strefa komfortu cieplnego dla prosiąt wynosi 28 - 32° C. Dodatkowe źródło powinno być tak umieszczone aby nie oddziaływać na maciorę, tak aby nie pogarszać komfortu termicznego macior.
5. Obchód codzienny - Codzienny obchód kontrolny zwierząt jest robiony co najmniej dwa razy dziennie, wykonują go osoby przeszkolone, natychmiast reagujące na wszystkie problemy, które mogłyby niekorzystnie wpłynąć na zdrowie i dobrostan zwierząt. Rutynowo sprawdzane są: dostęp do wody i paszy, temperatura i wentylacja w pomieszczeniach oraz poziom gnojowicy.
6. Stosowanie w żywieniu loch i prosiąt prebiotyków, probiotyków, synbiotyków, fitobiotyków
7. Suplementacja żelaza u prosiąt
8. Rezygnacja z obcinania ogonków

* w sprawach spornych ostateczną decyzję o uznaniu dodatkowych warunków podejmuje IZ-PIB w porozumieniu z przedstawicielami Grupy roboczej ds. ochrony zasobów genetycznych trzody chlewnej.

Dla wszystkich nowo przyjmowanych stad do programu ochrony hodowca zobowiązany jest przedstawić prowadzącemu ocenę wartości użytkowej dokument potwierdzający spełnienie minimalnych standardów w zakresie higieny i warunków utrzymania świń wydany przez Powiatowego Lekarza Weterynarii (PLW) lub urzędowego lekarza Inspekcji Weterynaryjnej (IW).

Hodowcy uczestniczący już w programie ochrony, przed przystąpieniem do nowego PROW, również zobowiązani są do przedstawienia dokumentu wydanego przez PLW lub lek. wet. IW potwierdzającego spełnienie minimalnych standardów w zakresie higieny i warunków utrzymania świń.

Od 2021 roku każdy nowy hodowca zobowiązany jest w formie oświadczenia zadeklarować, które warunki podwyższonego dobrostanu spełnia. Hodowcy uczestniczący już w programie również takie oświadczenia składają.

7. Określenie wielkości populacji biorącej udział w programie

Stan populacji świń rasy złotnickiej pstrej w roku 2007 był następujący: 370 loch i 30 knurów stada podstawowego. Liczebność docelowa zakładana na poziomie minimum 1500 loch stada podstawowego, nie została osiągnięta. Stan na 29.06.2020 wynosił już 1185 loch i 32 knury, w

32 stadach. Remont stada wynosił 28,9 %. Jest obserwowane zwiększenie liczebności populacji, jednak postępuje ono z trudem. Rasa ta nie cieszy się zainteresowaniem ze względu na niski poziom cech tucznych i rzeźnych. Ponadto nadal problemem jest brak popytu na wysokiej jakości, przetłuszczone mięso uzyskiwane od ciężkich tuczników (o masie 120 – 130 kg). Produkcja tego mięsa jest bardziej kosztowna, bowiem łączy się z wydłużeniem tuczu zwierząt do około 8 -10 miesięcy. W ostatnich trzech latach daje się zauważyć zwiększone zainteresowanie zakładów przetwórczych mięsem pozyskiwanym od tej rasy, co wpłynęło na sytuację pogłowa.

8. Metody hodowlane

Ze względu na konieczność zachowania maksymalnej zmienności genetycznej działania hodowlane powinny być ograniczone do selekcji w grupach rodzinowych, a dobór osobników do kojarzeń winien być dokonywany z zachowaniem zasad minimalizacji inbrodu. Kryterium selekcyjnym będą wyznaczniki dotyczące wielkości grup genetycznych i ciągłości linii knurów oraz rodów loch, jak też wskaźniki cech użytkowych. Ocena przyżyciowa i klasyczna będzie traktowana jako wskaźnik informacyjny o populacji. W każdym stadzie, bez względu na liczbę loch musi być utrzymywany przynajmniej 1 knur rasy złotnickiej pstrej. W stadach większych liczących powyżej 35 samic, na każde kolejne 35 macior należy utrzymywać kolejnego knura rasy złp. Prace hodowlane w populacji aktywnej nie powinny zasadniczo zmieniać opisanego wzorca rasy, a raczej utrzymywać jej specyficzne cechy.

a) sposób doboru zwierząt do kojarzeń

Zwierzęta będą wybierane do kojarzeń na podstawie analizy rodowodów oraz wartości cech uwzględnianych jako kryterium selekcji. Zasadą ustalania kojarzeń jest indywidualny dobór par.

b) sposób wykorzystania i zakres kriokonserwacji materiału biologicznego

Ze względu na bardzo wysokie koszty i stosunkowo niską skuteczność, dotychczas nie prowadzi się kriokonserwacji materiału biologicznego. W przypadkach uzasadnionych (np. tendencja zmniejszenia się pogłowa loch poniżej wymaganego minimum lub zagrożenia epidemiologiczne) powinno dokonać się kriokonserwacji materiału biologicznego (zarodków i nasienia) zgodnie z opracowanym „Programem ochrony zasobów genetycznych świń ras rodzimych metoda ex – situ”. Jednakże o tym, czy do utworzenia takiej kolekcji dojdzie będą decydowały przede wszystkim względy ekonomiczne. Aktualnie (2020 r.) w KBMB zgromadzonych jest 34 zarodki rasy złotnickiej pstrej.

9. Podstawy organizacyjne realizacji programu

Programem ochrony zasobów genetycznych świń rasy złotnickiej pstrej mogą być objęte zwierzęta poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- pochodzą po rodzicach wpisanych do księgi świń rasy złotnickiej pstrej,
- charakteryzują się fenotypem zgodnym ze wzorcem rasy.

10. Minimalna wielkość stada kwalifikowanego do programu:

Stada utworzone przed 31.12.2005 roku mogą utrzymywać minimum 3 lochy.

Od 01.01.2006 roku wszystkie nowe stada przyjmowane do programu ochrony mają liczebność:

- co najmniej 8 loch i 1 knur rasy złotnickiej pstrej zakwalifikowane do udziału w programie.
Stada świń złotnickich pstrych nie powinny być jednak większe jak 100 loch.

Kwalifikacja zwierząt i stad do programu będzie dokonywana przez Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu w porozumieniu z Instytutem Zootechniki PIB, na podstawie wniosku hodowcy.

Program ochrony realizowany będzie przez:

- hodowcę - właściciela świń rasy złotnickiej pstrej,
- Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu prowadzący księgę hodowlaną i ocenę wartości użytkowej dla świń rasy złotnickiej pstrej,
- Instytut Zootechniki PIB, realizujący lub koordynujący zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich.

Za realizację programu ochrony odpowiedzialny jest Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu oraz Instytut Zootechniki PIB. Zasady współpracy i zakres odpowiedzialności określa porozumienie zawarte między tymi podmiotami.

Zasady uczestnictwa hodowców w programie określa umowa zawarta pomiędzy hodowcą - właścicielem stada, a podmiotem odpowiedzialnym za realizację programu tj. Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu.

Realizacja programu zgodnie z założeniami uwarunkowana będzie możliwościami zapewnienia środków finansowych na:

- częściowe pokrycie kosztów utrzymania zwierząt w stadach uczestniczących w programie,
- prowadzenie badań naukowych dotyczących charakterystyki populacji,
- pokrycie kosztów promocji rasy i wytworzenia markowych produktów.

Podmioty zaangażowane w realizację programu będą zabiegały o uzyskanie środków finansowych na jego realizację ze środków budżetowych przeznaczonych na dotacje przedmiotowe dla podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa, programów rolno - środowiskowo - klimatycznych i projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

W celu rozwoju hodowli świń złotnickich pstrych realizatorzy programu będą podejmować, w miarę możliwości finansowych, działania dodatkowe, takie jak:

- badania naukowe nad charakterystyką populacji,
- przeprowadzenie analiz w zakresie genetyki molekularnej,
- prace zmierzające do wytworzenia produktów markowych w oparciu o surowiec rzeźny uzyskany ze świń złotnickich pstrych; towarzyszyć temu będą również działania mające na celu promocje tego typu produktów,

- działania mające na celu szersze wykorzystanie tych zwierząt na terenach agroturystycznych, dotyczy to wytworzenia produktów lokalnych, a nie tylko wykorzystania tych świń jako elementu krajobrazu.

11. Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania programu

Nadzór nad realizacją programu ochrony będzie sprawować Instytut Zootechniki przy współpracy z Grupą Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych świń. Grupa Robocza będzie okresowo dokonywać oceny efektywności działania programu poprzez analizę przebiegu realizacji celów programu.

Należy jednak zwrócić uwagę na pewne zagrożenia związane z realizacją programu, są to:

- niska efektywność produkcji rolniczej,
- niestabilizowana sytuacja na rynku żywca wieprzowego,
- planowanie działań związanych z programem na okres jednego roku, co w hodowli jest okresem zbyt krótkim i stwarza brak stałej perspektywicznej polityki dotyczącej ochrony bioróżnorodności w rolnictwie,
- niska efektywność dotychczas przydzielanej pomocy finansowej,
- niebezpieczeństwo wystąpienia masowych chorób.

Referencje

- Alexandrowicz S. (1952):** Badania nad trzodą chlewną w woj. olsztyńskim ze szczególnym uwzględnieniem świń o cechach prymitywnych. *Polska Akademia Umiejętności, Prace Rolniczo-Leśne* nr 64, Kraków
- Alexandrowicz S., Czubak J., Ratajszczak M. (1952):** Wykorzystanie mieszańców świń o cechach prymitywnych do wytworzenia grupy rasowej o użytkowości mięsnej. *Maszynopis, Wyniki trzyletniej pracy hodowlanej wykonane na zlecenie Instytutu Zootechniki*
- Alexandrowicz S., Czubak J., Ratajszczak M. (1954).** Wykorzystanie mieszańców świń rodzimych z wielkimi białymi do wytworzenia grup rasowych o użytkowości mięsnej i mięsno-słoninowej. *Roczniki Nauk Rolniczych*, tom 68 – B – 4, str. 369 - 395
- Alexandrowicz S., Ratajszczak M., Znaniński P. (1969):** Wyniki krzyżowania knurów landrace i loch złotnickich pstrych z uwzględnieniem określenia mięsności potomstwa na zasadzie ciężaru właściwego szynki. PTPN, Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych, *Prace Komisji Nauk Rolniczych i Komisji Nauk Leśnych*, tom XXVII, str. 3 – 20
- Alexandrowicz S. (1975).** Wykorzystanie rodzimych zwierząt w kształtowaniu pogłównia zwierząt gospodarskich w Polsce w okresie ostatniego pięćdziesięciolecia. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, z. 168, str. 93 - 112
- Bocian M., Wojtysiak D., Jankowiak H., Cebulska A., Kapelański W., Migdał W. (2012).** Carcass, meat quality and histochemical traits of *m. longissimus lumborum* from Zlotnicka spotted pigs and commercial pigs. *Folia Biologica*, 60, 3 – 4, str. 181 – 187

7. **Buczyński J.T., Zaborowski T., Szulc K. (1997):** Fattening and slaughter performance of meat - type crossbred porkers with a share of Zlotnicka Spotted pig. *Animal Science Papers and Reports*, Polish Academy of Sciences Institute of Genetic and Animal Breeding, Jastrzębiec, Vol. 15, No. 3, str. 149 - 154.
8. **Buczyński J.T., Zaborowski T., Konieczny M., Szulc K., Jabłońska A. (1997):** Porównywanie tuczników mieszańców od loch rasy wbp po knurach krzyżówkowych pi * pbz, pi * zlp. *PTPN Poznań*, tom 83, str. 191 - 195
9. **Buczyński J. T., Zaborowski T., Marciszewski J., Głowczyński C., Luciński P.(1998):** Świnie złotnickie w krzyżowaniu towarowym. "Prace genetyczno - hodowlane nad świniami ras rodzimych", Poznań - Postdam, 18.05 - 21.05.1998, *Materiały Konferencyjne*, str. 51 - 54
10. **Buczyński J., Panek A., Szulc K., Fajfer E., Luciński P. (1999):** Porównanie wyników oceny przyżyciowej loszek różnych ras. *Roczniki Naukowe Zootechniki*, Instytut Zootechniki Kraków, Suplement z. 3, str. 87 - 97
11. **Buczyński J.T., Szulc K., Fajfer E., Ćwiek I. (1999):** Współczynniki inbrodu i spokrewnienia w stadzie zachowawczym świń rasy złotnickiej pstrej. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie*, Zeszyt nr 352, str. 35 – 39
12. **Buczyński J. T., Fajfer E., Szulc K. (1999):** Świnia złotnicka pstra jako komponent krzyżowania towarowego. Międzynarodowa Konferencja Naukowa z okazji 50 - lecia ART (1959 - 2000), *Zeszyt Specjalny str. 47 "Aktualne problemy w produkcji Trzody Chlewnej"*. Olsztyn, 6 maja 1999
13. **Buczyński J. T., Szulc K., Fajfer E., Panek A., Łukomski W. (2000):** Cechy użytkowości rozplodowej loch rasy złotnickiej pstrej w chlewni Zdbowo. *Roczniki Naukowe Zootechniki*, z.10, str. 49 – 53
14. **Buczyński J.T., Borzuta K., Szulc K. (2001):** Carcass quality in Zlotnicka Spotted hybrid pigs. *Annals of Animal Science*, Supplement. no. 1, str. 13 – 17
15. **Buczyński J.T., Swulińska – Katulska A., Chojnacka R., Szulc K. (2005):** Assessment of eating quality of meat from złotnicka white and złotnicka spotted pigs. *Annals of Animal Science*, Supplement, no. 1, str. 7 – 10
16. **Buczyński J.T., Skrzypczak E., Panek A., Szulc K. (2006):** An attempt at determining the effect of point mutation in gene RYR1 on reproductive performance of Zlotnicka Spotted pigs. *Animal Science Papers and Reports*, vol. 24, Supplement 1, str. 35 – 41
17. **Jankowiak H., Kapelański W., Kwiatkowska B.E., Biegiewska M., Cebulska A. (2009):** Carcass and meat quality of Zlotnicka Spotted pigs in comparison to Polish Large White x Polish Landrace crossbred pigs. *Research. Pig Breed.*, 3 (2), str. 4 – 6
18. **Kapelański W., Buczyński J.T., Bocian M. (2006):** Slaughter value and meat quality in the native Zlotnicka Spotted pig. *Animal Science Papers and Reports*, Vol. 24, Supplement 1, str. 7 – 13
19. **Kurył J., Janik A., Kamyczek M., Buczyński J.T. (1997):** Genetic structure of Zlotnicka White and Zlotnicka spotted pig. *Animal Science Papers and Reports*, Polish Academy of Sciences Institute of Genetic and Animal Breeding, Jastrzębiec, Vol. 15.No. 3, str. 163 - 172
20. **Ratajszczak M.(1986):** Rasy złotnickie w krajowej hodowli świń. *Trzoda chlewna* 7 - 8/ 1986, str. 2 - 8

21. **Ratajszczak M. (1986):** Przydatność świń zlotnickich do krzyżowania towarowego. *Trzoda chlewna* 7 - 8/1986, str. 9 -11
22. **Ratajszczak M., Buczyński J.T. (1997):** Orgins and development of the Polish indigenous zlotnicka Spotted pig. *Animal Science Papers and Reports*, Polish Academy of Sciences Institute of Genetic and Animal Breeding, Jastrzębiec, Vol. 15. No. 3, str. 137 - 148.
23. **Sobek Z., Rajszczak M. (1982):** Ocena stopnia podobieństwa genetycznego linii żeńskich na podstawie materiału wyjściowego u świń zlotnickich. *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu - CXXXIX*, str. 203 - 211
24. **Szule K., Buczyński J.T., Skrzypczak E. (2006):** Breeding performance of zlotnicka spotted sows in pure breeding and in two-breed crossing. *Annals of Animal Science*, Supplement, no. 2/1, str. 55 – 59.
25. **Szule K., Buczyński J.T., Skrzypczak E., Panek A. (2006):** Live testing results of Zlotnicka Spotted (ZS), ZS x Polish Large white, and ZS x Hampshire fatteners. *Animal Science Papers and Reports* vol. 24, Supplement 1, str. 65 – 69
26. **Szule K., Buczyński J.T., Skrzypczak E., Panek A., Luciński P. (2008):** Wykorzystanie świń rodzimych w gospodarstwach ekologicznych na przykładzie rasy zlotnickiej pstrej. *Roczniki Naukowe Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego*, t. 4, nr 4, str. 87 – 94
27. **Szule K., Skrzypczak E., Panek A., Knecht D., Jankowska A., Sobek Z., Stanisławski D. (2011):** Analysis of reproduction and litter performance of the Zlotnicka Spotted breed and its different crossbreeds. *Italian Journal of Animal Science*, vol. 10, no 4, str. 184 – 187
28. **Szule K., Borzuta K., Lisiak D., Buczyński J.T., Strzelecki J., Grześkowiak E., Magda F., Lisiak B. (2011):** Influence of cross-breeding of native breed sows of Zlotnicka Spotted with boars of Duroc and Polish Large White (PLW) breeds on the slaughter value in fatteners. *African Journal of Biotechnology* vol. 10 (72), str. 16402 - 16405
29. **Szule K., Skrzypczak E., Buczyński J.T., Stanisławski D., Jankowska – Mąkosa A., Knecht D. (2012):** Evaluation of fattening and slaughter values and also the meat quality determination in Zlotnicka Spotted pigs and their crosses with duroc breed. *Czech Journal of Animal Science*, 57 (3), str. 95 – 107.
30. **Szule K., Lisiak D., Grześkowiak E., Nowaczewski S. (2012):** The influence of cross-breeding of Zlotnicka Spotted native breed sows with boars of Duroc (D) and Polish Large White (PLW) breeds on meat quality. *African Journal of Biotechnology*. Vol. 11 (19), str. 4471 - 4477
31. **Szyndler-Nędza M., Mucha A., Różycki M., Ciemiński Ł., Blicharski T., Babicz M., Szule K., Luciński P. (2014).** Wpływ poziomu zimbredowania na wyniki odchowu prosiąt w obrębie ras objętych programem ochrony. *Roczniki Naukowe PTZ*, t. 10, nr 3: 9 – 21
32. **Janiszewski P., Grzeskowiak E., Szule K., Borzuta K., Lisiak D., Lisiak B. (2017).** The effect of crossing the native zlotnicka spotted pigs with other breeds on slaughter value of fatteners and quality of dry meat products. *Annals of Animal Science*, 17, 1, 281-192.
33. **Szule K., Nowaczewski S., Skrzypczak E., Szyndler – Nędza M. (2018)** Effect of slaughter weight and sex on slaughter traits and meat quality of polish autochtonous zlotnicka spotted pigs crossbred with duroc. *Annals of Animal Science*, 18, 1, 225 – 237

Opracowanie programu:

prof. dr hab. Janusz Buczyński¹, dr inż. Karolina Szulc¹, dr inż. Piotr Luciński¹,
dr inż. Magdalena Szyndler-Nęcza^{2*}

Program został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych trzody chlewnej na spotkaniu w dniu 16.11.2005r. oraz przyjęty przez Radę Naukową Instytutu Zootechniki na posiedzeniu w dniu 14.12.2005 r.

Opracowanie uaktualnienia programu w 2015 r.

dr inż. Karolina Szulc¹, dr inż. Magdalena Szyndler-Nęcza^{2*}

Opracowanie uaktualnienia programu w 2020 r.

dr hab. Karolina Szulc¹, dr hab. Magdalena Szyndler-Nęcza^{2*}

¹ Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

² Instytut Zootechniki PIB

* Nowelizacje programu ochrony zasobów genetycznych świń, związane z poprawkami zaproponowanymi przez IZ PIB, wprowadzane w kolejnych latach jego realizacji (2009 r., 2015 r.).

Zmiany w programie zostały pozytywnie zaopiniowane przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych świń, zaakceptowane przez Przewodniczącą Zespołu Koordynacyjnego oraz przyjęte przez Dyrektora Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego.

Wprowadzono Zarządzeniem

Dyrektora Instytutu Zootechniki

Państwowego Instytutu Badawczego

Nr 70/20 z dnia 25 listopada 2020 r.

DYREKTOR
dr Krzysztof Duda

